

SEKCE PRO HISTORICKOU GEOGRAFII A KARTOGRAFII

ALFRED MACEK

ZEMĚPISNÁ LITERATURA V MORAVSKÝCH KNIHOVNÁCH

(Hrad Buchlov a Muzeum knihy ve Žďáře n. S.)

Téma této přednášky je příspěvkem pro archivní zeměpis. Za tímto účelem byla studována zeměpisná literatura hradu Buchlova na Moravě a literatura geografická v Muzeu knihy ve Žďáru n. Sáz. Výsledek studia knihovny na hradě Buchlově byl dost bohatý. Sbírká zeměpisná hradu Buchlova má 473 děl. Knihovna má dobré katalogy (Noppův, posluchačů filosofie university J. Ev. Purkyně v Brně a velmi dobrý katalog Dr. Petřů). Jsou zastoupena díla latinská, německá, francouzská. Četná jsou ve sbírce díla maďarská (počtem 20). Pro postoj tehdejších aristokratických kruhů k české vědě je příznačným faktem, že ve sbírce je jen jediné dílo, v mikulovské knihovně žádné. Literaturu můžeme rozdělit na tato odvětví: všeobecný zeměpis, zeměpis Čech, zeměpis ČSSR, Itineraria, Potamografie, díla kartografická a díla zvláštní. Z děl všeobecného zeměpisu uvádím: Malte-Brun, *Traité élémentaire de géographie* (Paris 1831), A. Kirchner, *Chinae monumentis* (Amsterdam 1667), M. Seuter, *Geographia*, Augsburg ?, Hapellus, *Mundus mirab. tripartitus* (Ulm 1687). Vzácných, ale málo, je děl týkajících se zeměpisu Čech. Uvádím: Merian, *Topographia Bohemiae et Moraviae* (1650), C. E. Reinold, *Reisetaschenlexikon von Böhmen* (Praha 1833), J. Sommer, *Das Königreich Böhmen* (Praha 1833), A. Schmade, *Reisehandbuch durch das Königreich Böhmen, Mähren etc.* (Wien 1836), Fr. Berchtold, *Potamogeta Böhmens* (Praha 1838), Joh. Müller, *Geographie von Böhmen* (Praha 1851). Jiná zeměpisná díla týkající se naší vlasti: Zap K., *Der kleine Wegweiser durch Prag* (1850), Hanke J., *Versuch einer Schiffbarmachung des Flusses March* (Videň 1796), Kořistka, *Die Markgrafschaft Mähren* (Videň 1861), Vogel B., *Strassen in Mähren* (Brno 1879).

Velmi četná je literatura cestopisná (itineraria), celkem 16 děl. Uvádím tato: Kaillout J., *Seereisen* (Stuttgart 1834), Barrow J. *Sammlung von Reisen*, Leipzig 1767, Reichardt J., *Passagier auf Reisen* (Berlin 1879), Andrée Ch., *Forschungsreisen in Arabien* (Leipzig 1795), Berchtold Fr., *Anweisungen für Reisende* (Braunschweig 1791). Význačná jsou díla: *Taschenbibliothek für See und Landreisen*, *Museum der Reisebeschreibung* a rukopis: *Kleine Reisebeschreibungen* z roku 1710. Z potamografických děl uvádím jen Fieber F., *Potamogeta* (Praha 1838) a Mednianski A., *Reisen auf dem Wagfluss in Ungarn* (Pest 1844). Karto-

grafických děl je jen 7. Vzácné jsou Eisenbahnkarten Wien (1891) a Dresden (1862). Záhadné je kartografické dílo Magyar atlas 1122 (tištěn v Betsbén 1817).

Některá kuriosní díla: Balbus A., Erdbeschreibung z 1842, Rupprecht F., Tentamen agrostographiae (Prahá 1839) a Fresnoy L., Geographie des enfants (Paris 1740).

Vzácná, ale velmi malá je sbírka zeměpisných děl v Muzeu knihy ve Žďáře n. Sáz. Je tam celkem asi 15 zeměp. děl, mnohá jen jako faksimile (titulní list a frontispice). Uvádím např. Mapa knihtisku v Evropě (obsahující období 1445 až 1550), Mapa přesunů v knižním obchodě v 17. století (12 měst), Merianova Topographia s Hollarovým panoramatem Prahy (originál ze zámecké knihovny v Roztěži).

V Muzeu knihy jsou též uloženy dosud neprobádané knihovny (Harrachovská, Gelasia Dobnera a latinské Jáchymovské školy). Pro tuto knihovnu Jáchymovskou uvádím jména zeměpisných autorů: Amirucius, Frank, Heinfogel, Ptolomeus, Solimus, Herr, Mümster, Pomponius, Schöner a Strabbo).

Na konci přednášky byla hodnocena díla kartografické sbírky kapitulní knihovny v Mikulově na Moravě. Sběrka obsahuje celkem 186 map, mezi nimi unikáty kartografické v Československu. Z této sbírky byl pořízen autorem katalog a předán Geografickému ústavu ČSAV v Praze.

VÁCLAV DAVÍDEK

O HISTORICKÝCH PŘESUNECH LIDNATOSTI V ČECHÁCH

Rozmístování výrobních sil v minulosti probíhalo v podstatě živelně v úzkých feudálních hranicích; feudálové rozhodovali o zapojení nejdůležitějších sil lidských. Vcelku se oikumeny zhušťovaly u zdrojů živobytí, u výroby. Úrodné roviny v Polabí živily usedlíky už lužicko-slovanské a nikoli náhodou právě zde došlo k dějinným pokrokům v zemědělské technologii (ruchadlo, řepa), neboť se zde tradovalo intenzivní osídlení. Cín a měď v Krušných horách a železná ruda v Brdech podmiňovaly rozvoj kovových kultur v prvoprůmyslovém Poohří a v Podřipsku Behajmů i prvotních Čechů stejně zákonitě, jako objevy stříbra v pozdějším středověku v okolí Kutné Hory, počátkem novověku na Jáchymovsku a posléze uhelného bohatství na Duchcovsku přilákaly k sobě hornické podnikatele, dobyvatele a obyvatele. Lesnaté Povltaví bývalo relativně lidnaté v údobí sběru a lovu, vzpomeňme naleziště tuhy nedaleko Černé v Pošumaví i tuhovaných nádob v opidu u Třisova, neboť tyto končiny ležely na cestách ke kulturám keltským a římským; ještě v gotickém středověku na širém Pootaví vyrostly poměrně četné feudální tvrze a hrady s hustým osídlením kolem, vedle vladařství pánů z Růže. Až později byly dosídlovány bývalé kmenové okrajiny napříč Čech, srbské Záhvozdí a česko-charvátské Brdy; některé pohraniční hvozdy byly prosídlovány podél zemských stezek teprve v nové době.

Nad dvorce a osady narůstala tržiště u křižovatek cest, v podhradích, u brodů, pozdější to města, už od dob hradištních a románských; tedy nemnožila se jednorázovými právními akty panovníků teprve od 13. století; tentokrát přibývalo hlavně městeček báňských, ale nejedno z nich ustrnulo, jakmile byla vyčerpána chudá výskytisť nerostných surovin (např. Kolínec, Nepomuk, Krásná Hora, Sedlčany). Nejvíce se rozvíjela města krajská, po celé zemi rozložená pravidelně. Jelikož koncem tisíciletí se uvažovalo o ustavení dvanácti západoslovanských bis-